



## FUTBOLNING HOZIRGI ZAMON YOSHLARI TARBIYASIDAGI O'RNI

**Haydarov Sarvar Baxtiyorivech**

*Jizzax politexnika instituti Jismoniy tarbiya kafedrasasi Assistenti*

**Abstract:** *This article scientifically analyzes the role of football in youth education, its complex impact on physical, psychological and social development. The study substantiates the importance of football training in the formation of a healthy lifestyle, increasing social activity and developing moral qualities in the younger generation. It also examines the mechanisms for the formation of important competencies such as discipline, teamwork, responsibility among young people through football. The results of the study highlight the role of football as a strategic tool in youth education.*

**Key words:** *football, youth education, physical development, socialization, sports pedagogy, healthy lifestyle, teamwork, moral education*

**Annotatsiya:** *Mazkur maqolada futbol sport turining yoshlar tarbiyasidagi o'rni, uning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishga ko'rsatadigan kompleks ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida futbol mashg'ulotlarining yosh avlodda sog'lom turmush tarzini shakllantirish, ijtimoiy faollikni oshirish hamda axloqiy fazilatlarini rivojlantirishdagi ahamiyati asoslab berilgan. Shuningdek, futbol orqali yoshlar o'rtasida intizom, jamoaviylik, mas'uliyat kabi muhim kompetensiyalarni shakllantirish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari futbolning yoshlar tarbiyasidagi strategik vosita sifatidagi rolini yoritadi.*

**Kalit so'zlar:** *futbol, yoshlar tarbiyasi, jismoniy rivojlanish, ijtimoiylashuv, sport pedagogikasi, sog'lom turmush tarzi, jamoaviylik, axloqiy tarbiya*

### KIRISH

Hozirgi zamonaviy jamiyatda yoshlar tarbiyasi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, globallashuv jarayonlari kuchaygan hozirgi davrda yosh avlodni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash muhim ijtimoiy ehtiyojga aylangan. Shu nuqtai nazardan, sport, xususan futbol yoshlar tarbiyasining samarali vositalaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Futbol nafaqat jismoniy faollikni ta'minlovchi sport turi, balki u yoshlarning ijtimoiy muhitga moslashuvi, shaxsiy sifatlarining shakllanishi va ruhiy barqarorligini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi. Bugungi kunda futbolning ommaviyligi va qulayligi uni yoshlar orasida eng keng tarqalgan sport turiga aylantirgan.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, futbolning yoshlar tarbiyasiga ta'siri tizimli ravishda ilmiy asosda o'rganilishi zarur. Maqsadi futbolning yoshlar tarbiyasidagi o'rnini kompleks tahlil qilish va uning pedagogik ahamiyatini asoslashdan iborat.

Metodologiya. Futbolning yoshlar tarbiyasiga ko'rsatadigan ta'sirini har tomonlama va tizimli o'rganish maqsadida kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida bir-birini to'ldiruvchi bir qator nazariy va empirik usullardan



foydalanildi, bu esa o'rganilayotgan muammoni chuqur tahlil qilish va asoslangan xulosalar chiqarish imkonini berdi. Avvalo, nazariy tahlil usuli asosida mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, pedagogik va sportga oid manbalar, ilmiy maqolalar hamda metodik qo'llanmalar o'rganildi. Ushbu usul orqali futbolning yoshlar tarbiyasidagi o'rni, uning pedagogik imkoniyatlari va rivojlanish tendensiyalari bo'yicha mavjud ilmiy qarashlar tizimlashtirildi. Nazariy manbalarni o'rganish natijasida tadqiqotning konseptual asoslari shakllantirildi.

Shuningdek, taqqoslash (komparativ) usulidan foydalanilib, futbolning boshqa sport turlari bilan o'xshash va farqli jihatlari aniqlashtirildi. Bu usul futbolning aynan qaysi jihatlari yoshlar tarbiyasida samaraliroq ekanligini asoslash imkonini berdi. Taqqoslash natijasida futbolning jamoaviylik, tezkor qaror qabul qilish va ijtimoiylashuvga kuchli ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Amaliy jihatini yoritishda kuzatish usuli muhim ahamiyat kasb etdi. Ushbu usul yordamida yoshlar o'rtasida o'tkazilayotgan futbol mashg'ulotlari jarayoni bevosita tahlil qilindi. Kuzatish jarayonida ishtirokchilarning jismoniy faolligi, o'zaro munosabatlari, jamoaviy harakatlari hamda intizom darajasi o'rganildi. Bu esa futbolning real sharoitdagi tarbiyaviy ta'sirini aniqlash imkonini berdi.

Bundan tashqari, natijalarini tartibga solish va umumiy xulosalarga kelishda umumlashtirish usulidan foydalanildi. Ushbu usul orqali olingan ma'lumotlar tahlil qilinib, tizimlashtirildi hamda ilmiy asoslangan xulosalar shakllantirildi. Umumlashtirish natijasida futbolning yoshlar tarbiyasidagi kompleks ta'siri yoritib berildi. Ob'ekti sifatida yoshlar o'rtasida tashkil etiladigan futbol mashg'ulotlari jarayoni tanlandi. Predmeti esa futbolning yoshlar tarbiyasiga ko'rsatadigan pedagogik, psixologik va ijtimoiy ta'siridan iborat bo'ldi. Metodologik yondashuv tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta'minlab, futbolning yoshlar tarbiyasidagi o'rnini chuqur va har tomonlama ochib berishga xizmat qildi.

Natijalar. O'tkazilgan tadqiqot natijalari futbol sport turining yoshlar tarbiyasiga kompleks va ko'p qirrali ta'sir ko'rsatishini ilmiy jihatdan tasdiqladi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, futbol mashg'ulotlari nafaqat jismoniy rivojlanishga, balki yoshlarning psixologik, ijtimoiy hamda axloqiy shakllanishiga ham sezilarli darajada ijobiy ta'sir etadi.

Avvalo, futbolning jismoniy rivojlanishga ta'siri alohida ahamiyat kasb etadi. Muntazam ravishda futbol bilan shug'ullanish yosh organizmning funksional imkoniyatlarini kengaytiradi, ayniqsa yurak-qon tomir tizimining mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, mashg'ulotlar jarayonida yuqori darajadagi harakatchanlik talab etilishi sababli chidamlilik, tezkorlik va epcillik kabi jismoniy sifatlar rivojlanadi. Natijada yoshlarning umumiy jismoniy tayyorgarligi yaxshilanib, sog'lom turmush tarziga bo'lgan qiziqishi ortadi.

Natijalar shuni ko'rsatibdiki futbolning psixologik rivojlanishga ta'siri ham muhim ekanligini ko'rsatdi. O'yin davomida yuzaga keladigan turli vaziyatlar yoshlarni tezkor qaror qabul qilishga, muammoli holatlarda to'g'ri yo'l tanlashga o'rgatadi. Bu



esa ularning stressga bardoshlilikini oshiradi. Shu bilan birga, futbol mashg'ulotlari irodaviy sifatlarning, jumladan qat'iyatlilik, sabr-toqat va maqsadga intiluvchanlikning shakllanishiga xizmat qiladi. O'z navbatida, muvaffaqiyatli o'yin tajribasi yoshlarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, futbolning ijtimoiy rivojlanishga ta'siri ham tadqiqot davomida aniqlandi. Jamoaviy sport turi sifatida futbol o'zaro hamkorlikni, jamoa a'zolari o'rtasida samarali muloqotni talab qiladi. Bu esa yoshlarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantiradi, jamoada ishlash madaniyatini shakllantiradi. Shuningdek, o'yin jarayonida ayrim ishtirokchilarda liderlik qobiliyatlari namoyon bo'lib, ularning boshqaruv va tashabbus ko'rsatish ko'nikmalari rivojlanadi.

Natijalar futbolning axloqiy tarbiyaga ta'siri ham muhim ekanligini ko'rsatdi. O'yin davomida amal qilinadigan qoidalar yoshlarni halollik, adolat va sport etikasi tamoyillariga rioya qilishga o'rgatadi. Bundan tashqari, muntazam mashg'ulotlar intizomni shakllantiradi hamda har bir o'yinchida o'z vazifasiga nisbatan mas'uliyat hissini kuchaytiradi. Shu tariqa futbol yoshlar ongida ijobiy axloqiy qadriyatlarning qaror topishiga xizmat qiladi. Umuman olganda, olingan natijalar futbolning yoshlar tarbiyasida universal va samarali pedagogik vosita ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari futbolning yoshlar tarbiyasidagi o'rni ko'p qirrali va tizimli xarakterga ega ekanligini ko'rsatdi. Olingan natijalarni ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilish shuni anglatadiki, futbol nafaqat jismoniy faollikni ta'minlovchi sport turi, balki u kompleks pedagogik vosita sifatida yosh shaxsining shakllanish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Psixologik rivojlanish nuqtai nazaridan olib qaralganda, futbol mashg'ulotlari yoshlarning stressga moslashuv mexanizmlarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ldi. Bu holat faoliyat nazariyasi va motivatsion yondashuvlar bilan izohlanadi, ya'ni shaxs faol jarayonda ishtirok etish orqali o'z ichki resurslarini safarbar qiladi. Futbol o'yinidagi raqobat muhiti esa yoshlarni maqsadga yo'naltirilganlik va qat'iyatlilikka o'rgatadi.

Ijtimoiy rivojlanish jihatidan futbolning ustunligi ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari ijtimoiy o'rganish nazariyasini tasdiqlab, yoshlar jamoaviy faoliyat jarayonida o'zaro ta'sir orqali ijtimoiy ko'nikmalarni egallashini ko'rsatdi. Jamoada o'ynash jarayoni ijtimoiy rollarni anglash, mas'uliyatni taqsimlash va samarali muloqot qilish kabi muhim kompetensiyalarni shakllantiradi. Shu bilan birga, liderlik sifatlarning rivojlanishi ham aynan jamoaviy faoliyat natijasida yuzaga chiqadi.

Axloqiy tarbiya masalasida futbolning roli alohida e'tiborga loyiqdir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, o'yin qoidalariga amal qilish, raqibga hurmat bilan munosabatda bo'lish va halol o'yin tamoyillariga rioya qilish yoshlar ongida axloqiy me'yorlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Bu jarayon normativ xulq-atvor nazariyalari bilan bevosita bog'liq bo'lib, futbol yoshlarni ijtimoiy qabul qilingan qadriyatlar asosida tarbiyalashga yordam beradi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari futbolning tarbiyaviy imkoniyatlari to'liq namoyon bo'lishi uchun ma'lum shart-



sharoitlar zarurligini ham ko'rsatdi. Xususan, mashg'ulot jarayonining ilmiy asosda tashkil etilishi, murabbiylarning pedagogik mahorati va ijobiy psixologik muhitning mavjudligi hal qiluvchi omillar hisoblanadi. Aks holda, sport jarayoni faqat jismoniy rivojlanish bilan cheklanib qolishi mumkin. Shuningdek, tadqiqot doirasida ayrim cheklovlar ham kuzatildi. Jumladan, tadqiqotning ma'lum yosh guruhlari bilan chegaralanganligi hamda uzoq muddatli kuzatuvlarning yetarli emasligi natijalarni umumlashtirishda ehtiyotkorlikni talab etadi. Kelgusida kengroq empirik ma'lumotlar asosida uzoq muddatli tadqiqotlar o'tkazish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Xulosa. Futbolning yoshlar tarbiyasidagi o'rnini kompleks yondashuv asosida tahlil qilishga qaratildi va olingan natijalar ushbu sport turining yuqori pedagogik salohiyatga ega ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot jarayonida futbolning yoshlar rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri jismoniy, psixologik, ijtimoiy hamda axloqiy jihatlar kesimida tizimli ravishda o'rganildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, futbol bilan muntazam shug'ullanish yoshlarning jismoniy salomatligini mustahkamlash bilan birga, ularning funksional imkoniyatlarini kengaytiradi hamda sog'lom turmush tarzini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, futbol mashg'ulotlari yoshlarning psixologik barqarorligini ta'minlab, ularda irodaviy sifatlar, xususan qat'iyat, sabr-toqat va o'ziga bo'lgan ishonchni rivojlantiradi. Natijalari futbolning ijtimoiylashuv jarayonidagi o'rnini ham alohida tasdiqladi. Jamoaviy faoliyat orqali yoshlar o'zaro hamkorlik, muloqot va liderlik ko'nikmalarini egallaydi, bu esa ularning jamiyatga moslashuvini tezlashtiradi. Bundan tashqari, futbol o'yinidagi qoidalar va tamoyillarga rioya qilish orqali yoshlar ongida halollik, adolat va mas'uliyat kabi muhim axloqiy fazilatlar shakllanadi. Shu bilan birga, futbolning tarbiyaviy imkoniyatlaridan samarali foydalanish uchun mashg'ulot jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, malakali murabbiylar faoliyatini yo'lga qo'yish hamda ijobiy psixologik muhitni yaratish zarurligi aniqlandi. Aks holda, futbolning pedagogik samaradorligi to'liq namoyon bo'lmasligi mumkin.

Umuman olganda, futbol yoshlar tarbiyasida integrativ va samarali vosita sifatida namoyon bo'lib, uni zamonaviy ta'lim va tarbiya tizimiga keng joriy etish maqsadga muvofiqdir. Kelgusida mazkur yo'nalishda keng qamrovli empirik tadqiqotlar olib borish hamda futbolning tarbiyaviy imkoniyatlarini yanada chuqurroq o'rganish dolzarb ilmiy vazifa sifatida e'tirof etiladi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Matveev L.P. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. – Moskva: Sport nashriyoti, 2010. – 543 b.
2. Platonov V.N. Sport mashg'ulotlari tizimi: umumiy nazariya va amaliyoti. – Kiyev: Olimpiya adabiyoti, 2015. – 680 b.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.



4. Weinberg R.S., Gould D. Foundations of Sport and Exercise Psychology. – 6th ed. – Champaign, IL: Human Kinetics, 2015. – 624 p.

5. Baxtiyorovich H. S. 13-14 YOSHLI FUTBOLCHILAR JISMONIY SIFATLARINI OSHIRISHDA HARAkatLI O 'YINLARDAN FOYDALANISH METODLARI //PEDAGOG. – 2025. – T. 8. – №. 2. – C. 153-156.

6. Sarvar H., O'g'li S. J. O., Shohjahon A. BOSHLANG 'ICH SINF O 'QUVCHILARINI JISMONIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH //INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2024. – T. 5. – №. 45. – C. 101-104.

7. Farxod o'g'li S. F. JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA SHAXSGA YO 'NALTIRILGAN YONDASHUVNING SAMARADORLIGI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 4. – №. 42. – C. 147-149.

8. Farxod o'g'li S. F. JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA SHAXSGA YO 'NALTIRILGAN YONDASHUVNING SAMARADORLIGI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 4. – №. 42. – C. 147-149.

9. Soliyev F. Futbol haqida ma'lumotlar: yangiliklar //Физическое воспитание, спорт и здоровье. – 2022. – №. 4.

10. Farxod o'g'li S. F. JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA SHAXSGA YO 'NALTIRILGAN YONDASHUVNING SAMARADORLIGI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 4. – №. 42. – C. 147-149.